

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE ROZWÓJ CHOWU I HODOWLI KRÓLIKÓW W POLSCE¹

*Alina Lewczuk **, *Aleksander Lewczuk ***

* Katedra Towaroznawstwa Ogólnego i Doświadczalnictwa,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

** Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wstęp

Chów i hodowla królików w Polsce ma wielowiekową tradycję. Jednak w historii rozwoju chowu i hodowli królików wyróżnia się okresy dynamicznego jej rozwoju, jak i zastoju oraz spadku zainteresowania hodowlą. Najbardziej dynamiczny rozwój chowu i hodowli królików następował jednak w południowej Polsce.

Zdaniem BARABASZA i BIENKA [2003] po dość długim okresie zastoju obserwuje się w ostatnich latach w Polsce ponowny wzrost pogłowia królików. Autorzy przyczyn tej tendencji upatrują w pojawieniu się obiecujących możliwości eksportowych mięsa króliczego. Jest to uwarunkowane z jednej strony otwarciem się polskiej gospodarki na Zachód, z drugiej zaś z procesem integracji europejskiej, a więc znacznymi ułatwieniami w przepływie kapitału, towarów i usług. Według autorów struktura hodowli królików w Polsce jest dość specyficzna. Istnieje niewiele dużych stad z kontrolą użytkowości oraz kilka ferm wielkotowarowych. Jednak większość królików (ponad 80% pogłowia) utrzymywana jest w małych stadach, których właścicielami są drobni hodowcy, emeryci i działkowcy. Szacuje się, że w 2003 roku w Polsce było około 11 mln. samic.

GUGOLEK [2005] podkreśla, że wiele osób szczególnie na południu Polski zajmuje się przydomowym chowem królików na własne potrzeby. Zdaniem autora działalność tą należy rozpropagować, szczególnie w obecnej trudnej sytuacji ekonomicznej istniejącej na obszarach wiejskich. Przydomowa hodowla królików nie wymaga bowiem dużych nakładów finansowych, a może być źródłem taniego i pełnowartościowego mięsa na potrzeby własne oraz ewentualnie na sprzedaż. Chów i hodowla królików może być prowadzona na terenach wiejskich oraz na terenie ogródków działkowych, a nawet w warunkach miejskich przy domkach jednorodzinnych. Autor podkreśla, że hodowla przydomowa amatorska w wielu przypadkach ma na celu nie tylko produkcję mięsa, lecz również zaspokaja po-

¹ Wykonano w ramach tematu: 3 P06 R 064 25.

trzeby hodowcy, związane z obcowaniem ze zwierzętami. Może być również połączona z doskonaleniem cech rasowych zwierząt, gdyż mniejsze fermy zarodowe i reprodukcyjne są również prowadzone w tym systemie.

Chów i hodowla królików stanowi przyszłościowe i ważne dodatkowe lub alternatywne źródło dochodu mieszkańców wsi i małych miast. Zdaniem FRINDTA [2004] od wielu lat obserwuje się intensyfikację produkcji królików nie tylko w krajach zaliczanych do czołówki producentów (Francja, Belgia), ale działalność ta nabiera szczególnego znaczenia w ubogich krajach trzeciego świata, które odznaczają niedobór białka zwierzęcego. Według autora rozwój chowu królików w tych regionach umożliwiłaby szybką poprawę istniejącej tam sytuacji żywnościowej. Królik ma bowiem wiele cech decydujących o szybkiej i intensywnej produkcji, umożliwiającej pozyskiwanie wielu wartościowych surowców. Zdaniem autora mięso królików ma wysoką wartość odżywczą i dietetyczną, zawiera mało łatwo przyswajalnego tłuszczu i bardzo mało cholesterolu. Z królików uzyskuje się również skóry, stanowiące cenny surowiec do wyrobu taniej konfekcji futrzarskiej, a zatem dostępnej nawet dla przeciętnego konsumenta. Z kolei wełna z królików angorskich stanowi cenny surowiec dla przemysłu włókienniczego.

Mając na uwadze pogarszającą się sytuację ludności rolniczej i pozarolniczej na obszarach wiejskich w Polsce ważne było poznanie możliwości rozwoju chowu i hodowli królików jako dodatkowego lub alternatywnego źródła dochodu.

Celem badań było poznanie uwarunkowań oraz szans i barier powstawania, funkcjonowania i rozwoju ferm króliczych na obszarach wiejskich w Polsce w aspekcie transformacji ustrojowej i integracji europejskiej.

Cel, przedmiot i metody badań

Przedmiotem badań były fermy królicze oraz gospodarstwa rolne w których były one zlokalizowane. Natomiast podmiotem badań były cechy sylwetki zawodowej i społecznej właścicieli ferm króliczych. W niniejszej pracy wykorzystano dane dotyczące ferm króliczych.

Badaniami objęto 63 fermy królicze, które były zlokalizowane na obszarach wiejskich w Polsce. Właścicielami 15 ferm byli rolnicy, posiadający gospodarstwo rolne, zaś 48 ferm ludność pozarolnicza na obszarach wiejskich. Dobór ferm do badań był losowy. Badania przeprowadzono w 2005 roku.

W badaniach wykorzystano ankietę, która składała się z dwóch części. Tematem pierwszej części była problematyka ferm króliczych. Natomiast druga część ankiety była poświęcona rolnikowi i jego gospodarstwu.

Zebrany materiał opracowano statystycznie i graficznie w oparciu o metody zaczerpnięte z nauk ekonomiczno-rolniczych i społecznych.

Wyniki badań i dyskusja

Z wypowiedzi badanych właścicieli ferm królików wynika, że kilku spośród nich amatorskim chowem królików zajęło się ponad 50 lat temu. Jednak ponad co czwarty właściciel fermy (26,3%) rozpoczął hodowlę królików w latach 1970–1980. Z kolei 52,6% właścicieli obecnych ferm rozpoczęło hodowlę króli-

ków w latach 1981–2000. Natomiast w latach 2001–2004 hodowlę królików rozpoczęło 21,1% obecnych właścicieli ferm. Był to jednak chów i hodowla na niewielką skalę, tzw. chów przydomowy. Pierwsze fermy królików zaczęły powstawać dopiero w 1990 roku (16,7%). Stwierdzono, że w latach 1990–2003 tylko prawie co piąty (19,0%) hodowca królików oficjalnie założył fermę królików. Spośród 63 badanych hodowców królików w latach 1983–2002 tylko 16 osób (25,4%) zarejestrowało hodowlę o charakterze reprodukcyjnym. Zdecydowana większość hodowców królików, którzy posiadali fermę reprodukcyjną (75,0%) zarejestrowało ją w latach 1993–2004.

Motywy założenia ferm hodowli królików były bardzo zróżnicowane. Generalnie można stwierdzić, że dominującym motywem była możliwość pozyskania dodatkowego źródła dochodu, bardzo często w wyniku braku pracy.

Najbardziej popularną rasą królików hodowanych w Polsce jest rasa Nowozelandzki Biały (44,4% ferm). Do innych, najbardziej popularnych ras należy zaliczyć:

- Kalifornijski (36,5% ferm),
- Belgijski Olbrzym Szary (34,9%),
- Belgijski Olbrzym Biały (22,2%),
- Nowozelandzki Czerwony (17,5%),
- Costorex (15,9%),
- Wiedeński Niebieski (12,7%).

Należy podkreślić, że w badanych fermach królików w kraju zanotowano aż 31 różnych ras królików.

Zdaniem wielu autorów, do intensywnej produkcji królików rzeźnych o sprawdzonych w Polsce wartościach użytkowych, nadają się rasy typowo mięsne, jak: nowozelandzkie białe, kalifornijskie, termondzkie białe, nowozelandzkie czerwone, duńskie białe. W warunkach ferm towarowych o intensywnym systemie produkcji można utrzymywać jedną rasę, prowadząc stałe doskonalenie genetyczne, bądź dwie rasy mięsne użytkowane w czystości lub też krzyżowane między sobą dla uzyskania pierwszego pokolenia mieszańców, przeznaczonego w całości na rzeź. Dobre wyniki dają także krzyżowanie innych ras średnich z rasami typowo mięsnymi. Jest to jednak zależne od posiadanego materiału i jego wartości genetycznej [LEWCZUK i in. 1998; BIELAŃSKI i in. 2002].

Wielkość stada podstawowego chowu i hodowli królików była bardzo zróżnicowana. Stado podstawowe liczyło średnio 53,1 królików i wahało się od 28 do 890 sztuk. Natomiast stan średnioroczny hodowanych królików wraz z potomstwem wynosił średnio 507,7 sztuk, z wahaniami od 37 do 4500 sztuk.

Zdaniem FRINDTA [2004] w Polsce dominuje przydomowy chów królików, w którym stado podstawowe składa się z kilku do kilkunastu sztuk stada podstawowego. Jednakże niekorzystnym czynnikiem w chowie królików w Polsce jest niska wartość hodowlana zwierząt, bowiem króliki rasowe stanowią zaledwie około 30% całego pogłowia. Reszta – stanowią króliki nierasowe o niskiej wartości użytkowej.

Również zdaniem BIELAŃSKIEGO i in. [2002] do tej pory w żadnym z krajów na świecie towarowa produkcja królików nie wyeliminowała tradycyjnego chowu królików. W wielu krajach Unii Europejskiej, np. w Holandii, Belgii czy Francji poprzez ścisłą kooperację z fermami małymi doprowadzono do wielu przekształceń, czyniąc małe fermy fermami rodzinnymi dającymi utrzymanie rodzinie. Zda-

niem autorów obserwowane w wielu krajach zwiększone zapotrzebowanie na mięso królicze pozwala sądzić, że w dalszej przyszłości będą powstawały fermy towarowe o charakterze rodzinnym. Podobną sytuację obserwuje się również w Polsce.

W badaniach własnych interesujące było poznanie kierunków specjalizacji ferm króliczych. Niemal wszystkie fermy królicze specjalizowały się jednocześnie w kilku kierunkach produkcji. Najwięcej ferm króliczych (93,7%) specjalizowało się w produkcji materiału hodowlanego (tab. 1). Hodowcy królików wypowiedzieli się również na temat problemów ze zbytem materiału hodowlanego. Problemów ze zbytem materiału hodowlanego nie miało tylko 42,4% hodowców królików. Do najważniejszych problemów związanych ze zbytem materiału hodowlanego hodowcy zaliczyli brak zainteresowania hodowlą królików (25,4% wypowiedzi). Hodowcy wymienili również problemy ze zbytem samców (5,1%) oraz brak informacji (3,4%).

Tabela 1; Table 1

Specjalizacja ferm królików w produkcji materiału hodowlanego
Rabbit farms specialization in breeding material production

Wyszczególnienie Specification	n number	% respondentów Percentage of respondents
Produkcja materiału hodowlanego; Production of breeding material:		
Tak; Yes	59	93,7
Nie; No	4	6,3
Jakie są problemy z jego zbytem?; What are the problems with sale?		
- nie ma problemów ze zbytem; there are no problems with sale	25	42,4
- brak zainteresowania hodowlą; lack of breeding intrests	15	25,4
- problem ze zbytem samców; problems with male sale	3	5,1
- brak informacji; lack of information	2	3,4
- brak materiału hodowlanego; lack of breeding material	1	1,7
- zubożenie społeczeństwa; the society impoverishment	1	1,7
- zbyt jest tylko na samice; there is only females sale	1	1,7
- sezonowość sprzedaży; seasonality of sale	1	1,7
- niska cena żywca; low price of meat	1	1,7
- brak giełd; lack of stack exchange	1	1,7

Źródło: badania własne; Source: own survey

Z kolei co druga badana ferma królików (50,8%) była ukierunkowana na produkcję mięsa (tab. 2). Jednak tylko co czwarty producent mięsa króliczego nie miał problemów z jego zbytem. Pozostali producenci do ważniejszych problemów, związanych ze zbytem mięsa króliczego zaliczyli zbyt niską cenę (12,5% wypowiedzi) oraz brak punktów skupu (6,3%). Wielu producentów mięsa króliczego stara się organizować sobie zbyty mięsa we własnym zakresie, głównie dla okolicznych mieszkańców wsi i małych miast. Z kolei prawie co dziesiąty hodowca królików (9,4%) stwierdził, że produkuje mięso królicze dla potrzeb własnej rodziny i znajomych.

Tabela 2; Table 2

Specjalizacja ferm króliczych w produkcji mięsa
Specialization of rabbit farms in meat production

Wyszczególnienie Specification	n number	% respondentów Percentage of respondents
Produkcja mięsa; Meat production:		
Tak; Yes	32	50,8
Nie; No	20	31,7
Jakie są problemy z jego zbytem?; What are the problems with sale?		
- nie ma problemów; there are no problems with sale	8	25,0
- zbyt niska cena; too low price	4	12,5
- na własne potrzeby; for own needs	3	9,4
- brak skupu królików; lack of rabbits' purchase	2	6,3
- duża odległość do punktu zbytu; long distance to purchase place	1	3,1
- duże odległości do ubojni; long distance to animals slaughter	1	3,1
- na zamówienia indywidualne; for individual booking	1	3,1
- nadwyżki przeznaczam do uboju; the excess destined for slaughter	1	3,1
- odpad hodowlany sprzedaję we własnym zakresie the breeding rejects sold on own hand	1	3,1
- odbiór zapewniony poprzez ubojnię collection provided by slaughter house	1	3,1
- umożliwiono sprzedaż przydomową; near by house sale possibility	1	3,1
- mała sieć odbiorców; small customers' amount	1	3,1
Brak danych; No data available	11	17,5

Źródło: badania własne; Source: own survey

Jak wcześniej stwierdzono wielu hodowców posiadało problemy ze zbytem mięsa króliczego. W opinii GACKA [2003a] w Polsce od kilku lat żywiec króliczy sprzedawany jest praktycznie bez żadnych ograniczeń, a ceny rosną, choć w niewielkim stopniu. Każda z ubojni, działających w kraju, ma niewykorzystane moce przerobowe i skupuje króliki bez ograniczeń, poza sezonowymi przestojami technologicznymi, trwającymi zazwyczaj nie dłużej niż jeden miesiąc. Zdaniem autora oferowane ceny w znacznym stopniu zależą od ilości i rytmiczności dostaw żywca, od jakości dostarczanych królików (wydajność rzeźna, wyrównanie partii, średnia masa ciała), a także od sposobu transportu. Autor podkreśla, że w przypadku większych partii żywca należy porozumieć się bezpośrednio z ubojnią, z pominięciem pośredników zajmujących się skupem królików na placach targowych.

W badaniach interesujące było poznanie – czy producenci mięsa króliczego posiadają własną ubojnię. Z badań wynika, że tylko 7,9% producentów posiadało własną ubojnię. Średnia odległość od najbliższej ubojni królików wynosiła 181 km i wahała się od 15 do 350 km.

Zdaniem GACKA [2003b] ubojnie królików stanowią najsłabsze ogniwo w produkcji mięsa króliczego w Polsce. W opinii autora w kraju daje się zaobserwować brak organizacji rynku mięsa króliczego i często niepoważne traktowanie potencjalnych odbiorców. Znamienną rzeczą jest też niechęć niektórych ubojni

do podpisywania umów kontraktacyjnych, co budzi wśród hodowców zrozumiałe obawy. Ubojnie deklarujące chęć odbioru żywca, lecz bez podpisywania umów, nie będą w stanie zapewnić sobie rytmiczności dostaw, nie mówiąc już o jakimkolwiek planowaniu produkcji. Trudno jest prowadzić planową produkcję mięsa – a taką produkcję prowadzą przecież ubojnie – bez rozeznania rynku żywca króliczego i zorganizowanego zaplecza hodowlanego. Zdaniem autora opieranie działalności na przypadkowym, a co gorsze na skupie prowadzonym przez pośredników, nigdy nie doprowadzi do prawidłowej organizacji rynku żywca i mięsa króliczego.

Tabela 3; Table 3

Specjalizacja ferm króliczych w produkcji skór
Specialization of rabbit farms in leather production

Wyszczególnienie Specification	n Number	% respondentów Percentage of respondents
Produkcja skór; Leather production:		
Tak; Yes	11	17,5
Nie; No	37	58,7
Jakie są problemy ze zbytem skór? What are the problems with leather sale?		
– brak punktów skupu; lack of purchasing places	6	54,5
– mały rynek zbytu; small sale market	5	45,5
– cena bardzo niska; very low price	3	27,3
– brak zainteresowania surowymi skórami lack of raw leather interest	2	18,2
– sprzedaż skór na aukcji w Kopenhadze sale of leather in Copenhagen auction	2	18,2
– sprzedaje we własnym zakresie; sale on own hand	1	9,1
– brak garbarni; lack of tannery	1	9,1
Brak danych; No data available	15	23,8

Źródło: badania własne; Source: own survey

Kolejnym kierunkiem specjalizacji ferm królików była produkcja skór. Jednak w produkcji skór specjalizowało się tylko 17,5% badanych ferm królików. Wielu producentów skór króliczych miało szereg problemów z ich zbytem. Do najważniejszych problemów zbytu skór producenci zaliczyli (tab. 3):

- brak punktów skupu (54,5% wypowiedzi),
- mały rynek zbytu (45,5%),
- bardzo niska cena (27,3%),
- brak zainteresowania surowymi skórami (18,2%),
- brak garbarni (9,1%).

Zdaniem BIELAŃSKIEGO i in. [2002] przyjęcie mięsno-futerkowego kierunku użytkowania królików jest uzasadnione wówczas, kiedy hodowca ma stały zbytny mięso królicze i skóry. W tym kierunku użytkowania zbytny mięsa i skóry prowadzi się oddzielnie. Opłacalność produkcji w tym kierunku użytkowania będzie tym wyższa, im więcej uzyska się mięsa i skór w przeliczeniu na jedną samicę stada

podstawowego. W opinii autorów cel ten można osiągnąć przy zastosowaniu intensywniej metody rozplodu, a młode króliki tuczone będą do osiągnięcia dojrzałości ubojowej do końca okresu ich intensywnego wzrostu, kiedy efektywność wykorzystania pasz jest bardzo duża. Wówczas osiągają one dobre umięśnienie, także pozyskiwane skóry osiągają w tym czasie pierwszą wzrostową dojrzałość futrzarską, mogą być zatem zaliczone do skór futerkowych i uzyskiwać najwyższe ceny.

Według GEBLERA [1996] istnieje problem zagospodarowania skór króliczych w małych fermach, utrzymujących od kilku do kilkudziesięciu królików. O ile mięso wykorzystywane jest najczęściej w gospodarstwie domowym hodowcy, o tyle z kilkunastoma skórami nie ma co zrobić. Zdaniem autora garbarnie niechętnie przyjmują skóry królicze do wyprawy, bowiem zużycie odczynników chemicznych i nakładu pracy jest takie same, jak przy obróbce skór lisich czy norczych.

W badaniach interesujące było również poznanie opinii hodowców królików o zamiarach powiększenia stada. W odpowiedzi 46,0% właścicieli ferm królików stwierdziło, że zamierza nadal powiększać stado. Planowana skala zwiększenia stada królików była dość duża, gdyż średnio wynosiła ona 247,1 sztuk, z wahaniami od 20 do 1300 sztuk. Stwierdzono, że co drugi hodowca królików (50,8%) nie zamierza zwiększać skali swojej działalności. Jako najważniejszą przyczynę tego zamierzenia hodowcy królików wymienili brak warunków (43,8% ferm). Pod pojęciem brak warunków hodowcy królików wymienili: podeszły wiek (9,4%), brak pomieszczeń (6,3%), brak wolnego czasu (3,1%), słaby stan zdrowia (3,1%) i inne. Wśród innych przyczyn braku zamiaru powiększenia skali chowu i hodowli królików respondenci wymienili:

- problem ze zbytem materiału hodowlanego (28,1% ferm),
- brak opłacalności (15,6%),
- brak środków na inwestycje (9,4%).

Wcześniej stwierdzono, że prawie co drugi właściciel fermy królików zamierza nadal intensywnie rozwijać hodowlę, zaś ponad połowa hodowców pozostawać na dotychczasowym poziomie. Mając to na uwadze interesujące było poznanie opinii hodowców królików o czynnikach, które warunkują sukces w ich biznesie (tab. 4). W opinii 46,0% badanych właścicieli ferm największym źródłem sukcesu jest posiadana wiedza o hodowli królików i doświadczenie. Do innych, ważniejszych źródeł sukcesu hodowcy królików zaliczyli: bardzo dobre warunki dla królików, pomieszczenia (38,1% wypowiedzi), warunki sanitarne fermy (34,9%), dobry materiał hodowlany (34,9%), technologia karmienia i dobra pasza (28,6%) oraz opieka weterynaryjna (25,4%).

Zdaniem GACKA [2001b] warunkiem osiągnięcia sukcesu w produkcji żywca króliczego jest stosowanie specjalistycznych pasz pełnoporcjowych, prowadzenie produkcji przy wykorzystaniu odpowiednich ras z zachowaniem przewidzianych technologią wskaźników produkcyjnych. Opłacalność produkcji zależy w głównej mierze od kosztów paszy, ceny skupu żywca oraz od uzyskiwanych wskaźników produkcyjnych. Autor podkreśla, że produkcja żywca króliczego rządzi się trochę innymi prawami niż tradycyjnie pojmowana hodowla królików. Podstawowym warunkiem powodzenia produkcji jest dokładna rejestracja ponoszonych nakładów, monitorowania procesu produkcyjnego i dbałość o zwierzęta.

Zatrudnienie w fermach królików wynosiło średnio 1,9 osób z wahaniami od 1 do 12 osób. Badane fermy mają charakter rodzinny, gdyż na średnią liczbę pracowników stałych 1,9 osób członkowie rodziny stanowią 1,8 osoby. Fermy kró-

lików zatrudniały również średnio 3 pracowników szczenowych, w tym 2 osoby to członkowie rodziny.

Tabela 4; Table 4

Czynniki pozwalające odnieść sukces w chowie i hodowli królików
Factors affecting the success in rabbit breeding and farming

Wyszczególnienie Specification	n ¹⁾ number	% respondentów Percentage of respondents
Wystawy, pokazy, targi i reklama Exhibitions, demonstrations, fair and advertisement	6	9,5
Warunki sanitarne fermy; Sanitary conditions of farm	22	34,9
Bardzo dobre warunki dla królików, pomieszczenia Very good conditions for rabbits, accomodation	24	38,1
Dobry materiał hodowlany; Good breeding material	22	34,9
Znajomość rozrodu; Knowledge of reproduction	1	1,6
Technologia karmienia i dobra pasza Feeding technology and good fodder	18	28,6
Wiedza o hodowli królików i doświadczenie Knowledge on rabbit breeding and the experience	29	46,0
Zamiłowanie; Fondness	12	19,0
Chęć uzyskania dodatkowych dochodów The desire of additional income achievement	1	1,6
Opieka weterynaryjna; Veterinarian care	16	25,4
Zwiększenie opłacalności; Increased profitability	8	12,7
Elastyczność w kontaktach z odbiorcami Elasticity in contacts with the customers	2	3,2
Zapewnienie zbytu; Securing the sale	10	15,9
Kontakt z innymi hodowcami; Contact with other breeders	1	1,6
Systematyczność; Regularity	2	3,2
Życzliwość innych ludzi; The friendliness of other people	2	3,2
Brak danych; No data available	12	19,0

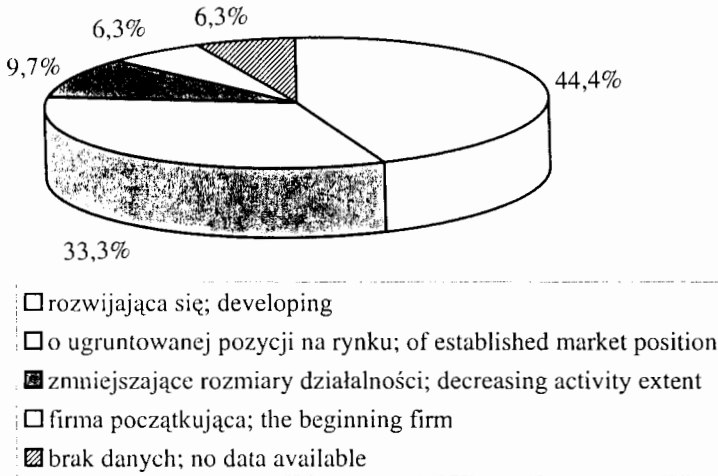
n¹⁾ Hodowca mógł podać więcej niż jedną odpowiedź; The breeders could give more than one answer

Źródło: badania własne; Source: own survey

Chów i hodowla królików stanowi dodatkowe lub alternatywne źródło dochodów mieszkańców wsi, jest również niekonwencjonalnym kierunkiem rozwoju przedsiębiorczości. Stąd też interesujące było poznanie lokalizacji badanych ferm chowu i hodowli królików. Z badań wynika, że aż 47,6% ferm króliczych było położonych w największych miejscowościach, powyżej 1000 mieszkańców. Z kolei 12,7% ferm było zlokalizowanych w miejscowościach o liczbie mieszkańców od 501 do 1000. Oznacza to, że około 60% badanych ferm króliczych było zlokalizowanych w największych miejscowościach. Pozostałe fermy królików były zlokalizowane równomiernie (od 1,6% do 7,9%) w miejscowościach o różnej liczbie mieszkańców.

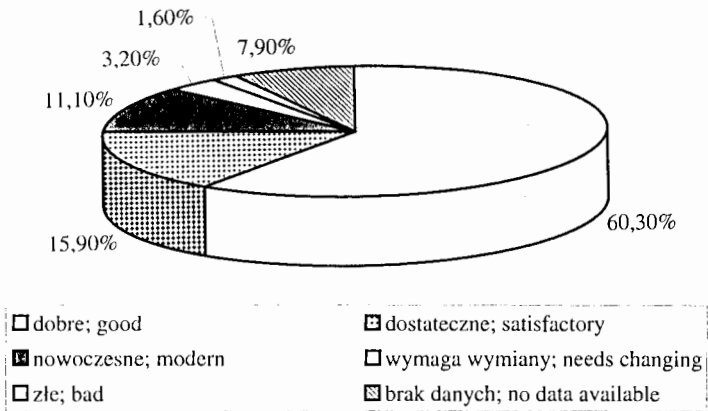
W badaniach ważne było poznanie stanu rozwoju ferm króliczych w opinii ich właścicieli (rys. 1). Stwierdzono, że zdecydowaną większość ferm króliczych (77,7%) właściciele zaliczyli do ferm rozwijających się (44,4%) lub o ugruntowa-

nej pozycji na rynku (33,3%). Firm początkujących było tylko 6,3%. Z kolei 9,7% ferm króliczych zmniejszało rozmiary swojej działalności.

Rys. 1. Stan rozwoju ferm króliczych w opinii ich właścicieli (źródło: badania własne)
 Fig. 1. Development state of the rabbit farms in their owners' opinions (source: own survey)

Jak wcześniej podkreślono właściciele ferm króliczych wysoko ocenili stan, etap lub fazę rozwoju swoich ferm. Wobec tego interesujące było poznanie poziomu wyposażenia technicznego tych ferm (rys. 2).

Rys. 2. Ocena wyposażenia technicznego ferm królików (w opinii właścicieli), (źródło: badania własne)
 Fig. 2. Evaluation of the technical equipment on rabbit farms (in their owners' opinion), (source: own survey)

Większość właścicieli ferm króliczych (60,3%) oceniło wyposażenie techniczne swoich ferm jako dobre. Z kolei ponad co dziesiąty hodowca (11,1%) ocenił wy-

posażenie techniczne jako nowoczesne. Pozostali hodowcy ocenili wyposażenie techniczne swoich ferm jako dostateczne (15,9%), wymagające wymiany (3,2%) i złe (1,6%). Należy dodać, że 7,9% właścicieli ferm króliczych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie uważając, że nie mają opinii w tej sprawie, gdyż w pobliżu nie ma podobnych ferm. Jest to postawa niezbyt korzystna, gdyż nowoczesne wyposażenie techniczne fermy odgrywa bardzo ważną rolę w procesie wzrostu konkurencyjności ferm na rynku, w tym również poprawie efektywności produkcji.

W opinii NIEDŹWIADKA i MOZDYNIEWICZA [1988] istniejąca baza produkcyjna w Polsce utrudnia generalnie planowy i ukierunkowany rozwój chowu królików. Wyposażenie techniczne jest bardzo skromne i na niskim poziomie, stąd znaczna część materiału hodowlanego nie jest racjonalnie wykorzystana. Do tej pory nie ma z prawdziwego zdarzenia wytwórców klatek wraz z wyposażeniem. Niewiele wytwórców pasz produkuje typowe mieszanki pełnodawkowe granulowane dla królików z uwzględnieniem stanu fizjologicznego.

W badaniach własnych ważne było również poznanie zamierzeń inwestycyjnych właścicieli ferm króliczych. Z badań wynika, że zdecydowana większość właścicieli ferm (71,4%) zamierza podjąć inwestycje. Zamierzenia inwestycyjne właścicieli ferm króliczych dotyczą głównie:

- rozbudowy budynków i pomieszczeń (53,3% ferm),
- budowy klatek (46,7%),
- zakupu materiału hodowlanego (40,0%),
- powiększenia stada podstawowego (20,0%),
- wyposażenia w automatyczne poidła (13,3%),
- otoczenia i wyglądu fermy (4,4%).

Do najważniejszych przyczyn braku zamierzeń inwestycyjnych hodowcy królików zaliczyli:

- hodowcy nie widzą przyszłości w hodowli królików (26,7%),
- brak zbytu (20,0%),
- ze względu na wiek (13,3%).

Jak wcześniej podkreślono hodowcy królików posiadają dość duże zamierzenia inwestycyjne, które wymagają odpowiedniego kapitału finansowego. Obecnie z różnych form zasilania finansowego na rozwój działalności, związanej z hodowlą królików korzysta 23,8% hodowców. Bardzo mało hodowców królików korzysta z kredytu bankowego (6,3%) i pożyczek (1,6%). Natomiast 15,9% hodowców królików korzysta z innych form zasilania finansowego. Wymienić tu należy: dofinansowanie z programu SAPARD, dotacje, emerytury, praca poza fermą i wkład własny. Z kolei aż 46,0% hodowców królików nie korzysta z żadnych form zasilania finansowego. Wśród przyczyn nie korzystania z finansów zewnętrznych hodowcy wymienili:

- ferma jest samowystarczalna,
- zbyt wysokie odsetki,
- trudności z uzyskaniem kredytu na hodowlę królików.

Warto podkreślić, że aż 30,2% hodowców królików uchyliło się od odpowiedzi na to pytanie.

Wyniki badań własnych wskazują, że właściciele ferm króliczych z dość dużą rezerwą odnosili się do możliwości korzystania z różnych form zasilania finansowego w rozwoju hodowli królików. Mając to na uwadze interesujące było

poznanie pochodzenia środków finansowych na rozpoczęcie chowu i hodowli królików. Stwierdzono, że właściciele ferm króliczych korzystali z bardzo różnych źródeł finansowych na rozpoczęcie swojej działalności. Najwięcej hodowców królików (89,2%) korzystało z własnych oszczędności oraz wkładów wspólników (50,0%). Natomiast z kredytu bankowego korzystało 40,0% właścicieli ferm króliczych. Hodowcy królików korzystali również z kredytu Urzędu Pracy (50,0% ferm) oraz pożyczki z Fundacji Rozwoju Regionu (70,0% ferm). Wśród źródeł poza kredytowych hodowcy królików wymienili:

- pożyczki od rodziny i znajomych (30,0% ferm),
- darowizna (40,0%),
- praca męża (30,0%),
- inne (80,0%).

W badaniach ważnym zagadnieniem było poznanie stopnia wykorzystania możliwości produkcyjnych ferm króliczych. Z badań wynika, że w 2004 roku badane fermy królików wykorzystwały swoje możliwości produkcyjne średnio w 66,0% z wahaniami od 3 do 100%. Hodowcy królików wymienili bardzo różne przyczyny nie wykorzystania pełnych możliwości produkcyjnych swoich ferm. W opinii ponad 60% hodowców najważniejszą przyczyną nie wykorzystania pełnych możliwości produkcyjnych ferm były trudności w pozyskaniu klientów. Hodowcy określili tą barierę jako zubożenie społeczeństwa (38,1%) oraz brak zamówień (22,2%). W zasadzie obie te przyczyny wzajemnie się warunkują, gdyż zubożenie społeczeństwa zmniejsza popyt, a więc powoduje brak zamówień na produkty królicze. Do innych przyczyn nie wykorzystania pełnych możliwości produkcyjnych ferm hodowcy królików zaliczyli: brak rąk do pracy (15,9% ferm), niskie kwalifikacje pracowników (9,5%), brak funduszy na dokończenie inwestycji (7,9%) oraz zbyt mała skala produkcji (4,8%).

Z badań własnych wynika, że fermy królików nie wykorzystują swoich możliwości produkcyjnych, co świadczy o mało intensywnej produkcji, a jednocześnie o niskiej opłacalności. Zdaniem LEBASA i COLINA [1996] 56% światowej produkcji mięsa króliczego wytwarzana jest w chowie intensywnym. System ten pozwala na maksymalne wykorzystanie zdolności biologiczno-produkcyjnych tego gatunku zwierząt. Jednocześnie pozwala na pozyskiwanie dużej ilości tuszek o jednolitym standardzie, podobnym otluszczeniu, barwie mięsa, kształcie i właściwościach smakowych.

Jak wcześniej stwierdzono wielu hodowców królików miało problemy ze zbytem produkcji. Mając to na uwadze interesujące było poznanie czy właściciele ferm królików eksportują produkty do innych krajów. Z badań wynika, że tylko 9,5% właścicieli ferm ma rozwinięty eksport produktów króliczych. Najwięcej hodowców eksportuje materiał hodowlany. Jednak skala eksportu jest bardzo mała, bowiem obejmuje tylko 5% produkcji ferm eksportujących materiał hodowlany. W poszczególnych fermach skala eksportu waha się od 0,01% do 10% całości produkcji materiału hodowlanego fermy. Z kolei co drugi właściciel fermy królików eksportuje skóry królicze. Eksport skór króliczych obejmuje średnio 95,0% całości produkcji ferm eksportowych, z wahaniami od 90,0% do 100%. Natomiast eksport mięsa króliczego prowadziło tylko 16,7% ogółu właścicieli ferm eksportowych. Skala eksportu obejmowała 50,0% całości produkcji mięsa na fermie króliczej. Z wypowiedzi hodowców królików wynika, że produkty swoich ferm eksportują oni głównie do Niemiec (50,0% ferm). Wśród pozostałych krajów należy wymienić: Czechy, Słowację, Białoruś, Danię, Rosję i Hiszpanię (po 16,7%, czyli 1

właściciel fermy).

Hodowcy królików wymienili szereg przyczyn braku eksportu swoich produktów do innych krajów. Analizując te przyczyny można stwierdzić, że najważniejszą z nich jest zbyt mała skala produkcji (15,8% wypowiedzi) oraz brak kontaktów handlowych z zagranicą (10,5%). Pozostałe wypowiedzi hodowców o braku eksportu produktów króliczych świadczą raczej o niskim zainteresowaniu producentów rozwojem eksportu oraz małym profesjonalizmie prowadzonej działalności.

Jak wcześniej podkreślono skala eksportu produktów z ferm króliczych była bardzo mała. Mając to na uwadze ważne było poznanie opinii hodowców królików o szansach rozpoczęcia eksportu produktów z ich ferm. Z wypowiedzi 27,0% hodowców królików wynika, że widzą oni szansę rozpoczęcia eksportu. Pozostali właściciele ferm królików odpowiedzieli, że nie widzą szans rozpoczęcia eksportu produktów króliczych (23,8%) lub na razie nie widzą, ale chcieliby zająć się organizacją eksportu (11,1%). Warto podkreślić, że co trzeci badany właściciel fermy królików (33,3%) uchylił się od odpowiedzi na to pytanie. Inne wypowiedzi hodowców królików na temat szans rozpoczęcia eksportu produktów świadczą o tym, że respondenci tą sprawę odkładają na później. W ich opinii prowadzone fermy królików wymagają wzmocnienia pod każdym względem, a głównie jakości.

W badaniach interesujące było również poznanie jakich klientów obsługują fermy królików. Z badań wynika, że 85,7% ogółu klientów obsługiwanych przez fermy królików stanowili indywidualni odbiorcy. Wśród pozostałych klientów właściciele ferm króliczych wymienili:

- hodowcy królików (11,1%),
- fermy (9,5%),
- ubojnie królików (9,5%),
- osoby zakładające fermy (7,9%).

Właściciele ferm króliczych zapytano również o sposoby zacieśniania kontaktów z klientami. Z odpowiedzi wynika, że tylko 17,5% hodowców królików zacieśniało kontakty ze swoimi klientami poprzez podpisywanie umów. Do innych sposobów zacieśniania kontaktów z klientami właściciele ferm króliczych zaliczyli indywidualną sprzedaż i reklamę (14,4%), oraz pokazy królików na wystawach i szkoleniach (4,8%). Inne formy zacieśniania kontaktów z klientami były stosowane tylko przez pojedynczych hodowców.

W badaniach interesujące było również poznanie środków reklamy i promocji produktów rolniczych. Zdecydowana większość (79,4%) hodowców królików jako środek reklamy i promocji swojej fermy traktowała udział w targach i wystawach. Ponadto hodowcy królików brali udział w imprezach masowych (34,9%), zamieszczali ogłoszenia w prasie (33,3%), stosowali szyldy przydrożne (12,7%), ceny promocyjne (11,1%) oraz sponsorowali imprezy (6,3%). Z kolei co czwarty hodowca królików (25,4%) stosował usługi specjalne dla klientów, a mianowicie:

- dostawa do domu (56,3%),
- szkolenia dla kupujących i doradztwo (37,5%),
- sprowadzanie towarów na zamówienie (25,0%),
- prezenty (12,6%),
- produkcja mięsa na paszach naturalnych dla dzieci z problemami zdrowotnymi (6,3%),
- rabat przy większym zakupie (6,3%).

Podsumowanie i wnioski

1. Stwierdzono, że ponad co piąta (21,1%) badana ferma królików na obszarach wiejskich w Polsce powstała po 2000 roku. W badanych fermach hodowanych było aż 31 różnych ras królików. Stado podstawowe liczyło średnio 53,1 królików i wahało się od 28 do 890 sztuk. Natomiast stan średnioroczny hodowanych królików wraz z potomstwem wynosił średnio 507,7 sztuk z wahaniami od 7 do 4500 sztuk. Stwierdzono, że 46,0% właścicieli ferm królików zamierza nadal powiększać stado. Planowana skala zwiększenia stada królików była dość duża i wynosiła średnio 247,1 sztuk z wahaniami od 20 do 1300 sztuk. Właściciele ferm króliczych, którzy nadal zamierzają intensywnie rozwijać hodowlę królików stwierdzili, że głównym źródłem sukcesu w tej dziedzinie jest posiadanie wiedzy o hodowli królików oraz doświadczenia.
2. Z badań wynika, że niemal wszystkie badane fermy królicze specjalizowały się jednocześnie w kilku kierunkach produkcji. Najwięcej ferm króliczych specjalizowało się w produkcji materiału hodowlanego (93,7%), produkcji mięsa (50,8%) oraz skór (17,5%). Hodowcy królików posiadali szereg problemów ze zbytem swojej produkcji. Problemy ze zbytem materiału hodowlanego posiadało 57,6% hodowców. Zdaniem hodowców brak ubojni królików stanowi najsłabsze ogniwo w produkcji mięsa króliczego w Polsce, gdyż tylko 7,9% producentów posiadało własną ubojnię. Natomiast do najważniejszych problemów zbytu skór króliczych hodowcy zaliczyli: brak punktów skupu (54,5% wypowiedzi), mały rynek zbytu (45,5%), bardzo niską cenę (27,3%) oraz brak zainteresowania surowymi skórami (18,2%). Uzyskane wyniki badań wskazują, że istnieje potrzeba organizacji zespołów producentów królików, które zajęłyby się rozwiązywaniem problemów rynku zbytu produktów króliczych.
3. Oceniając poziom rozwoju badanych ferm króliczych stwierdzono, że zdecydowaną większość ferm (77,7%) właściciele zliczyli do rozwijających się (44,4%) lub o ugruntowanej pozycji na rynku (33,3%). Również większość ferm króliczych posiadało wyposażenie techniczne dobre (60,3% ferm) i nowoczesne (11,1%). Pozostali właściciele ocenili wyposażenie techniczne swoich ferm na poziomie dostatecznym i wymagającym poprawy. Wynika stąd, że istnieje potrzeba poprawy wyposażenia technicznego ferm króliczych, gdyż nowoczesne wyposażenie fermy odgrywa bardzo ważną rolę w procesie wzrostu konkurencyjności ferm na rynku i poprawie efektywności produkcji.
4. Z badań wynika, że fermy królicze wykorzystywały swoje możliwości produkcyjne średnio w 66,0% z wahaniami od 3 do 100%. W opinii ponad 60% hodowców królików najważniejszą przyczyną nie wykorzystania pełnych możliwości produkcyjnych ferm były trudności w pozyskaniu klientów, co wynika z problemu zubożenia społeczeństwa. Stwierdzono, że tylko 9,5% właścicieli ferm miało rozwinięty eksport swoich produktów, głównie materiału hodowlanego. Analizując przyczyny braku eksportu produktów króliczych można stwierdzić, że wynikają one głównie z niskiego zainteresowania hodowców rozwojem eksportu oraz małym profesjonalizmem prowadzącej działalności. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że tylko 27,0% hodo-

wców królików widzi w przyszłości szansę rozpoczęcia eksportu produktów króliczych.

Literatura

- BARABASZ B., BIENIEK I. 2003. *Króliki. Towarowa produkcja mięsna*. PWRiL, Warszawa: 132 ss.
- BIELAŃSKI P., NIEDŹWIADEK S., ZAJĄC I. 2002. *Chów królików*. Wyd. Fundacja – Rozwój SGGW, Warszawa: 179 ss.
- FRINDT A. 2004. *Podstawy chowu królików*. Wyd. Oficyna Wydawnicza „Hoża” – Warszawa: 68 ss.
- GACEK L. 2001b. *Produkcja żywca króliczego – szansa dla bezrobotnych*. Przegląd Hodowlany 10: 27–28.
- GACEK L.A. 2003a. *Rozpoczęcie produkcji żywca króliczego*. Przegląd Hodowlany 5: 32–33.
- GACEK L.A. 2003b. *Ubojnie – najstarsze ogniwo w produkcji żywca króliczego*. Przegląd Hodowlany 6: 29–30.
- GEBLER E. 1996. *Jak zagospodarować skóry królicze*. Przegląd Hodowlany 8: 24–26.
- GUGOLEK A. 2005. *Przydomowa hodowla królików*. Rolnicze ABC 10: 18 i 21.
- LEBAS F., COLIN M. 1996. *World rabbit production and research*. Journal of Applied Rabbit Research 15: 29–54.
- LEWCZUK A., RYMKIEWICZ J., JANISZEWSKA M. 1998. *Comparison of growth, body measurements and carcass quality of New Zealand white and Danish white rabbits*. Animal Science Papers and Reports 16(2): 105–112.
- NIEDŹWIADEK S., MOZDYNIWICZ L. 1988. *Stan i perspektywy hodowli królików w Polsce*. Biuletyn Informacyjny Instytutu Zootechniki 1–2: 56–67.

Słowa kluczowe: chów i hodowla królików, fermy królicze, właściciele ferm, produkcja materiału hodowlanego, użytkowanie mięsne, produkcja skór króliczych, szanse i bariery rozwoju hodowli

Streszczenie

Poznano uwarunkowania oraz szanse i bariery powstawania, funkcjonowania i rozwoju ferm króliczych na obszarach wiejskich w Polsce. Badaniami objęto 63 fermy królicze, które były zlokalizowane na obszarach wiejskich. Właścicielami 15 ferm króliczych byli rolnicy, posiadający gospodarstwo rolne, zaś 48 ferm ludność pozarolnicza na obszarach wiejskich. Dobór ferm do badań był losowy. Badania przeprowadzono w 2005 roku. Z badań wynika, że ponad co piąta (21,1%) badana ferma królików powstała po 2000 roku. W badanych fermach hodowanych było aż 31 różnych ras królików. Stado podstawowe w fermie liczyło średnio 53,1 królików i wahało się od 28 do 890 sztuk. Planowana skala zwiększenia stada królików była dość duża i wynosiła średnio 247,1 sztuk z wahaniami od 20

do 1300 sztuk. Stwierdzono, że niemal wszystkie badane fermy królicze specjalizowały się jednocześnie w kilku kierunkach produkcji. Najwięcej ferm króliczych specjalizowało się w produkcji materiału hodowlanego (93,7% ferm), produkcji mięsa (50,8%) oraz skór (17,5%). Oceniając poziom rozwoju badanych ferm króliczych stwierdzono, że zdecydowaną większość ferm (77,7%) właściciele zaliczyli do rozwijających się (44,4%) lub o ugruntowanej pozycji na rynku (33,3%). Fermi królicze wykorzystywały swoje możliwości produkcyjne średnio w 66,0% z wahaniami od 3 do 100%. W opinii 60% hodowców królików najważniejszą przyczyną nie wykorzystania pełnych możliwości produkcyjnych ferm były trudności w pozyskaniu klientów, co wynika z problemu ubożenia społeczeństwa. Stwierdzono, że tylko 9,5% właścicieli ferm miało rozwinięty eksport swoich produktów, głównie materiału hodowlanego. Z wypowiedzi hodowców wynika, że tylko 27,0% ferm króliczych widzi w przyszłości szanse rozpoczęcia eksportu produktów króliczych.

FACTORS DETERMINING BREEDING AND FARMING OF RABBITS IN POLAND

*Alina Lewczuk **, *Aleksander Lewczuk ***

* Department of Commodity Science and Animal Improvement,
University of Warmia and Mazury, Olsztyn

** Department of Agribusiness and Environmental Economics,
University of Warmia and Mazury, Olsztyn

Key words: breeding and farming of rabbits, rabbits' farm, farms' owners, breeding material production, meat utilization, rabbits leather production, chances and barriers in breeding development

Summary

Survey aimed at recognition of conditioning, chances and barriers of creation, functioning and development of the rabbit farms on rural areas in Poland. The survey covered randomly selected 63 rabbit farms located on rural areas. The owners of 15 farms were farmers, managing agricultural farms while 48 were run by non-agricultural inhabitants of rural areas. The survey carried out in 2005 year proved that over every fifth (20.1%) of surveyed rabbit farms came into being after 2000. There were 31 different rabbit races on surveyed farms. Basic stock accounted on average 53.1 rabbits ranging from 28 to 890 rabbits. Planned scale of rabbit stock enlargement was quite intensive accounting on average 247.1 rabbits (range 20 to 1300 rabbits). It was found that almost all of surveyed rabbit farms were specialized in fenc production directions, mainly in breeding material production (93,7% farms), meat production (50.8%) and leather production (17.5%).

Estimating the development of surveyed rabbit farms showed, that most of them (77.7%) the owners described as the developing (44.4%) or of established market position (33.3). The rabbit farms used their productive on potential in 66% on average (ranges from 3 to 100%). According to opinion of 60% rabbit breeders the most important reasons for incomplete utilizing the farms'

productive potential were difficulties with consumers gaining resulted from impoverishment of the society. It was found, that only 9.5% farm owners exported their products, mainly breeding material. According to breeders opinion, only 27% rabbit farms see the chances to start the export of rabbit products.

Prof dr hab. Aleksander **Lewczuk**
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Plac Łódzki 2
10-957 OLSZTYN
e-mail: lewczuk@uwm.edu.pl